

DEĞERLER EĞİTİMİ'NE GENEL BİR BAKIŞ

Dr. Kubilay YAZICI*

ÖZ: Bireyin kendisini, toplumun ise bireyi, kontrol etmesini sağlayan unsurların başında değerler gelmektedir. Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki statüsünün belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir altyapı oluşturabilir.

Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi, ya da mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirilebilir. Ailede başlayan değerler eğitimi, okullarda formal bir yapı içerisinde temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile devam eder.

Eğitimleri süresince; öğrencilere, sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verildiği bir anlayış, toplumu oluşturan fertlerin, değer, tutum vb. duyuşsal kazanımları elde edememelerine sebep olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi zor, hatta imkânsız hale gelecektir.

Bu durum, değerler eğitiminin okullarımızda sistemli ve etkili bir biçimde yapılması zorunluluğunu ortaya çıkartmaktadır. Bu ise; ancak değerler eğitimi ile ilgili kavram ve konuların öğretmenler tarafından özüm-senmesi ile sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Değer, değerler eğitimi, değerler eğitiminde yaklaşımlar

General View to the Values Education

ABSTRACT: The values come first of the components which help members to control themselves, and also the society controls the member. The values that are owned have been effective in determining the member's statues in society. By the help of these values, the member can communicate with other people and can create a suitable background to determine social statues.

---

* Niğde Üni. Eğ. Fak. İlkög. Böl. SBÖ ABD Niğde kubilayyazici@yahoo.com

Constitution of the social culture may be realized when every individual directs the social life as their own standarts of judgement as an upper identity or after the transfer of the current social values to individuals. The values education that begins in family continues in schools with students that gain basic values in a formal structure.

In a comprehension that the students gain only the cognitive and psycho-motor knowledge it may be impossible for the individuals that form the society to gain sensorial gains like values, attitudes etc. For that reason, to provide the integrity of society and determine the common objectives will be difficult or maybe impossible.

This situation carries out the necessity of values education's application in an effective and systematic way. And this can be carried out only by the comprehension of the subjects and concepts about values education.

Key Words: Value, values education, approaches in values education

Giriş

Çocuklar dünya üzerinde büyüyen sosyal problemlerden, şiddet ve hoşgörüsüzlükten artan bir şekilde etkilenmektedir. Pek çok ülkede aileler ve eğitimciler toplumsal düzeni tehdit eden bu sorunlardan kurtulmanın yolunun etkili bir değerler eğitiminden geçtiği kanaatinde dirler (Tillman,2000:IX). Ülkemizde de gittikçe artan ve toplumsal huzuru bozan birçok olay görülmekte ve bu olayları gerçekleştiren kişilerin değerler konusunda yeterince eğitilemedikleri anlaşılmaktadır.

Sosyal denetim mekanizmalarından en önemlisi olan değerler, toplumsal bütünlüğün ayrılmaz unsurlarındandır. Bireyin hayatında hemen her şey bu değerlere göre algılanır ve yaşamın anlamı bu şekilde öğrenilir (Güven,1999:163–164). Bu yüzden değerler eğitiminin yapılmasında, eğitim kurumlarına ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

Eğitim belirlenen amaçlar doğrultusunda bireyi yetiştirme süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreçte kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler, bireyin karakterini farklılaştırır. Karakteri gelişen, bilgi ve beceriler ile donatılan birey ise, toplumsal yapı üzerinde olumlu değişimler meydana getirir (Akbaş, 2004:1-3). Bu durum ise, temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile mümkün olabilir.

Temel değerlerin kazandırılması amacı; *Türk Milli Eğitim Temel Kanunu* ve ders programlarının amaçları incelendiğinde de açıkça görülür. Temel Kanunun başlangıcında millî eğitimin amaçları sayılırken *ahlâkî, manevî değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlâk, ruh ve duyu bakımın-*

dan dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmekten bahsedilmektedir (Ekşi, 2003: 80).

Değer Nedir?

Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla “iyi – kötü”yü ve “doğru - yanlış”ı ayırmayı ve kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beill, 2003: 14). Edinilen bu ölçü değer adı verilen kanaatler ve inançlar bütünü oluşturur.

Terim olarak “değer” bizim objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve prensiplerimizi ifade eder (Halstead & Taylor, 2000:169).

Çelikkaya (1996:168) değeri; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler olarak tanımlamıştır.

Tezcan (1974: 14) ise; değerlerin bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütler olduğunu ifade etmiştir.

Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler üzerinde yapılan araştırmaları etkili bir biçimde sürdürebilmek için birçok sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalardan en çok bilinen ve kabul edilenler; Nelson, Rokeach, Spranger ve Schwartz’a ait olanlardır.

Nelson’a göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır. Tablo 1 (Naylor ve Diem, 1987: 347; Akbaş, 2004: 32–33).

Tablo 1: Nelson’a göre değerlerin sınıflandırılması

Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir (Michaelis, 1988:361).
Grup Değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir (Naylor ve Diem, 1987: 350).

Sosyal Değerler	Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar (Michaelis, 1988:361). Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş, 2004: 19).
------------------------	--

Rokeach'a göre değerler: Tablo 2'de verildiği gibi; Temel değerler (Terminal) ve Araç değerler (Instrumental) olmak üzere iki gruba ayrılır. (Akt; Naylor ve Diem, 1987: 349).

Tablo 2: Rokeach'a göre değerlerin sınıflandırılması

Temel Değerler	Arzu edilen nihai değerleri içerir.	Başarı, özgürce seçim, eşitlik, erdem, vb.
Araç Değerler	Temel değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzlarını ifade eder.	Cesaret, sorumluluk, gerçeklik, tutku vb.

Spranger, değerleri altı temel gruba ayırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarıdır. Bu değer grupları daha sonraki yıllarda Alport ve arkadaşları tarafından bir ölçeğe dönüştürülmüştür. Tablo 3 (Akbaş, 2004: 30–31).

Tablo 3: Spranger'e göre değerlerin sınıflandırılması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Eyreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi fazları feda eder.

Schwartz ise değerleri; bireysel ve kültürel olmak üzere, iki düzeyde incelemiştir. Bireysel düzeydeki incelemelerde değerler, kişilerin yaşamlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınırlar. Değerlerin kültürel düzeyde incelenmesindeki amaç ise, toplumun genelinde paylaşılan ve

toplumsal normlara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir. Kültürel düzeydeki inceleme birimi kültürel grubun (ulus, etnik grup) kendisidir. Bu iki düzey arasındaki ayırımın nedeni ise, bireysel düzeyde kişiyi yönlendiren değerler arasındaki güdüsel ilişkilerin kültürel düzeyde aynı özellikleri sergilememesi olasılığının bulunmasıdır Schwartz'ın birey düzeyi değer tipleri Tablo 4'de verilmiştir. (Akt; Kağtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 60–61).

Tablo 4: Schwartz'a göre bireysel değerlerin sınıflandırılması

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerine denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, Toplumdaki görüntümü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsemek)a	Etkileşim Grup
Başarı (achievement): toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak (Zeki olmak)	Etkileşim Grup
Hazcılık (hedonism): bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk, Hayattan tat almak	Organizma
Uyarılm (stimulation): heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	Organizma
Özyönelim (self-direction): düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak (Kendine saygısı olmak)	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (universalizm): anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyada barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olmak, Çevreyi korumak (İç uyum)	Grup b Organizma
İyilikseverlik (benevolence): kişinin yakını olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsız olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak (Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat)	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik (tradition): kültürel yada dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlmli olmak (Dünyevi işlerden el ayak çekmek)	Grup

<p>Uyma (conformity): başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması</p>	<p>Kibarlık, İtaatkar olmak, Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek</p>	<p>Etkileşim Grup</p>
<p>Güvenlik (security): toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği</p>	<p>Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek (Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak)</p>	<p>Organizma Etkileşim Grup</p>
<p>Not: <i>Organizma:</i> Biyolojik organizma olarak bireylerin evrensel gereksinimleri;</p> <p><i>Etkileşim:</i> uyumlu bir toplumsal etkileşimin evrensel nitelikteki ön şartları;</p> <p><i>Grup:</i> grupların sorunsuz işlev göstermesi ve varlığını sürdürebilmesi için evrensel gereklilikler</p> <p>a. Kültürler arası karşılaştırmalarda tutarlı sonuçlar vermediği saptanan değerler parantez içerisinde belirtilmiştir.</p> <p>b. İnsanların asıl gruplarının dışındaki insanlarla ilişkiye geçtikleri, gruplar arası karşılıklı bağımlılığı kabul ettikleri ve doğal kaynakların kısıtlı olduğunun farkına vardıkları zaman ortaya çıktığı varsayılır.</p>		

Değerlerin Özellikleri ve Fonksiyonları

Sosyo-ekonomik gelişmelerin kaçınılmaz sonucu (ve kimi zamanda aracı) olarak ortaya çıkan yeni toplumsal düzenlemelerin sağlıklı işleyebilmesi, bireylerin sahip oldukları değerlerin bu türden düzenlemelerle uyumlu olmasıyla yakından ilişkilidir. Bu uygunluk; toplumsal ve siyasal başarı için toplumun iyi tanınmasını, dolayısıyla değerlerin ayrıntılı bir biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır (Kağtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 60) (Çetin, 2004:1).

Değerlerin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için özelliklerinin bilinmesi gerekir. Değerlerin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. *Değerler inançlardır.* Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.

2. *Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler.*

3. *Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, ita-atkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.*

4. *Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.*

5. *Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler.*

6. *Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir. (Schwartz & Bilsky, 1987) (Akt; Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 60).*

7. *Değerler, bağlı oldukları kültürlere göre değişir. Hatta ait oldukları kültürlerin içinde dahi ayrılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir. Mesela bir Eskimo toplumunda da, karı-kocaya sadakat ve misafirperverlik gibi kültürel değerler mevcuttur. Fakat onlar için misafirperverlik sadakatten daha önemli bir değerdir ve sadakatten önce gelir. Böyle bir olay diğer toplumlar için kabul edilemez bir durum olarak ortaya çıkabilmektedir (Reboul, 1995: 365 -366). Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir zemin hazırlayabilir.*

Bir eğitimci grubuna göre, bu özelliklere sahip değerler siteminin fonksiyonlarını şöyle sıralayabiliriz (Akt; Tezcan, 1974: 15):

1. Bireye amaç ve yön tayin eder.
2. Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin esaslarını ve genel yönünü verir.
3. Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.
4. Bireyin başkalarından ne beklemesi gerektiğini ve kendisinden ne beklediğini bilmesini sağlar.
5. Bireyin doğru ve yanlış, haklı ve haksız, hoş giden ve gitmeye- ni, ahlâkî ve ahlâkî olmayanı ayırt etmesini sağlar.

Değerler Eğitimi

Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Bu bakış açısından hareketle okulların temel iki amacından bahsetmek yanlış olmaz. Bunlar:

1- *Akademik açıdan başarılı,*

2- *Temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesidir* (Ekşi, 2003: 79).

Demokratik toplumlarda eğitim kurumları; sadece bilişsel amaçlara ulaşmak için değil, aynı zamanda insanı insan yapan bütün değerlerin, öğrencilere verildiği bir yapı olma anlayışına sahip olmak için de çaba sarf etmelidir. Eğitim için değerlerden arınarak tümüyle teknolojik ihtiyaçları karşılamaya çalışmak, ya da yalnızca geleneksel ve alışlagelmiş değerlere tutunmak, değerler karmaşasına neden olacaktır. Eğitim en azından iyi bir insan, iyi bir yaşam ve iyi bir toplum oluşturmak yolunda gösterilen kısmi bir çaba olarak görülmelidir (Maslow, 1996) (Akt; Akbaş, 2004:4).

Toplum olarak; elverişli her fırsatı, özellikle de okulları, belirli değerlerin öğrencilere verilmesi için kullanmak zorundayız ve bunun sebeplerini ise üç başlık altında toplayabiliriz (Bishop, 1993: 10).

1. Toplumda çeşitli sosyal ve suç ile ilgili problemlerin artması faydalı değerlerin yeterince elde edilemediğini otaya çıkarmaktadır.

2. Toplumsal değerlerimizde bir belirsizlik vardır ve bu belirsizlik tarihimizden gelen uygun değerlerimizin yıpranmasına sebep olmaktadır.

3. Akranlar arası olumsuz baskı, medya'nın kötü etkisi ve boşanma oranının artması gibi sebeplerle aile yapısı gittikçe zayıflamaktadır.

Sanchez' de (1998:2) günümüzde değerler eğitiminde göz önünde tutulması gereken en önemli unsurlardan birisinin, geniş halk kitlelerine ulaşılmasında ve toplumsal yapının şekillenmesinde büyük bir etkiye sahip olan medya kuruluşları ve onların uygulamaları sonucunda ortaya çıkan popüler kültür olduğunu belirtmiştir.

Televizyonların ve diğer basın-yayın organlarının farklı değer yargıları arasında seçim yapmak zorunda bırakan programlar ve yazılar yayınlaması, öğrencilere okul kültürü içerisinde arzu edilen değerlerin kazandırılmasını güçleştirmektedir.

Linkona'ya göre okullarda uygulanan değer eğitimi;

1. Eğitimciler, okullar ya da toplum içerisinde seçilmiş olan, kişiler tarafından beğenilen, istenilen değerlerin kimlikleştirilmesi,

2. Uygun bulunan bu değerlerin öğrencilere nakledilmesi görevlerini içermektedir (Akt: Halstead, 1996:6).

Eğitim - öğretim sürecinde, değerler eğitimi ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesi sırasında karşılaşılan sorunlar iki temel başlık altında incelenebilir:

1. Bütün okullarda tutarlı yaklaşımları sağlama ve beğenilen değerlerin seçilmesi zordur. Çünkü okullarda öğretilen değerlerin sayısı ve çeşitliği hiç de azımsanamayacak kadar çoktur. Öğretilecek değerler üzerinde çok az uzlaşma sağlanmaktadır.

Okullarda çoğunlukla kişisel, sosyal, dini, ahlâkî ve demokratik değerler öğretilmekte bunun yanı sıra estetik, akademik, ekonomik değerler gibi diğer değer grupları ihmal edilmektedir. Unutulmamalıdır ki; değer grupları arasında güçlü bağlar vardır ve bu bağların eğitimsel açıdan zayıflatılması değerler eğitimini zaafa uğratacaktır.

2. Çocuklar okul dışından edindikleri değerler ile okulda öğrendikleri değerler arasında ihtilafa düşmektedirler (Halstead, 1996: 9–10).

Değerler eğitimi sırasında karşılaşılan sorunları en aza indirmek için ilkönce yapılacak olan şey, etkili bir değerler eğitimi programının hazırlanmasıdır. Program oluşturulurken okulların bu sürece mutlaka dahil edilmeleri gerekmektedir. Bunun sağlanması için de okulların dolayısıyla öğretmenlerin;

- a. Program neyi içermeli?
- b. Değerler eğitimi aileleri nasıl içerecek?
- c. Hangi değerler öğretilecek?
- d. Program nasıl bir süreç izleyecek?
- e. Okullarda nasıl uygulanacak?

Sorularına cevap vermeleri sağlanmalı ve program verilen cevaplar göz önüne alınarak hazırlanmalıdır (Bishop, 1993: 7).

Ders kitapları eğitim-öğretim faaliyetlerinin vazgeçilemez materyallerinden birisidir. Sanchez'e (1998:5) göre; Ders kitaplarında tek boyutlu, geleneksel, gelişi güzel seçilmiş okuma parçalarının mevcut olması, kah-

ramanların seçilmesi ve özelliklerinin ortaya çıkarılmasında hikâyelerin kullanımını gündeme getirmektedir. İlk ve orta dereceli okullarda okutulan ders kitapları, nadiren kahramanların tüm özelliklerini anlatmasından dolayı (bireysel ve kültürel yansımaları açısından), istenilen değerlerin öğrencilere kazandırılmasını sağlayamamaktadır.

Hikâyelerde kullanılan kahramanların yaşadıkları dönemlerinin özellikleri ile birlikte anlatılması, kahramanlarda bulunan değerlerin ve/veya o dönem insanlarında mevcut olan değerlerin öğrenciler tarafından daha kolay özümsemesini sağlar.

Değerler Eğitiminde Öğretmen

Değerler; kişiler arası etkileşimden, aileden ve diğer toplumsal etkilerden denenerek ve gözlemlenerek öğrenilir. Bu yüzden açık bir şekilde değerlerin metodolojik ve kasıtlı bir biçimde öğretilmesi gerekir (Bishop, 1993: 13). Bu gereklilik okullarda, sınıf ortamında değerler eğitiminin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Ryan'a göre; Sınıf ve okul, iyi ya da kötü ahlâkî atmosfer oluşturan bir topluluktur. Öğretmen bu toplulukta ahlâkın uygulanması ve kültürlemede anahtar rol oynar. Bu kapsamda; öğretmen öğrencilere saygı gösteriyor mu? Öğrenciler arkadaşlarına saygı gösteriyor mu? Öğretmenin sınıf kuralları konusunda beklentisi nedir? Kuralları hızlı bir şekilde uyguluyor mu? Öğretmenin sınıfta gözdeleleri var mı? gibi soruların cevabı öğretmenin değer öğretimindeki rolünü belirtir (Akt; Akbaş, 2004: 67-68).

Öğretmenler konularından dolayı, öğrencilerinin değer eğitimleri ile ilgili olumlu kararlar verebilmeleri için onlara yardım etmede elverişli bir duruma sahiptirler (Suh & Traiger,1999:1). Ancak öğretmenin, kendisinde öğretim faaliyetlerinde uygulanması istenilen değerler yoksa ya da bu değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağını bilmiyorsa; öğretmen değerler eğitimi alanında, öğrencilere iyi bir model değil, tam aksine öğrencilerde bulunan mevcut değerlerin bile körelmesine ve hatta ortadan kalkmasına sebep olabilecek kötü bir model olabilir.

Halstead ve Taylor'a (2000:177) göre; öğretmenler değerler eğitiminin özünü oluşturdukları için, değerleri kendi rollerinin bir bölümü olarak göstermek istemeseler bile; öğrenciler, öğretmenlerinin değer yargılarından mutlaka etkilenirler.

Değerler eğitimi aşamasında, aşağıda verilen tavsiyelerin dikkate alınması öğretmenlerden kaynaklanabilecek olumsuz etkilerin en aza indirilmesini sağlayabilir:

- Öğrencinin bilgisi, davranışı ve hisleri üzerine odaklanarak eğitim faaliyetlerini yürütmek,
- Şeref, onur, erdem ile ilgili örnekler kullanarak içerik seçimi ve değerlerin yansıtılmasını cesaretlendirmek,
  - Alıntılar, sözler kullanmak,
  - Öğrenciler için açık iletişim, tutarlılık, içtenlik ve yüksek beklentiler sağlamak,
  - Öğrencileri toplumsal hizmetlerde bulunmaya teşvik etmek,
  - Öğrencilerin heterojen gruplarda müşterek bir şekilde işbirliği yapmalarını sağlamamak,
  - Etik, ahlâkî olmayan ve saygısız davranışları düzeltmek,
  - Öğrencileri uğraştıracak özen gerektirecek işlerde ve erdemli davranışlar sergilediklerinde övgü veya takdir yoluyla onları desteklemek,
  - Pozitif kişisel örneklerle iyi bir model olmak,
  - Öğretmek, vaaz vermemek (Titus, 1994: 15).

Öğretmenin; çalışmak için seçtiği konular, kullandığı metotlar, sınıfı organize etme tarzı, öğrencilere nasıl davrandığı, kendi değerlerini ve değer tercihlerini yansıtır (Naylor ve Diem,1987:347). Bu noktada, öğretmenin, dersi işlerken kullandığı yöntem ve teknikler, istenilen değerlerin, öğrenciler tarafından özümsemesini kolaylaştırabilir. Derslerde değer eğitimi gerçekleştirilirken en çok kullanılacak yöntem ve teknikleri ise: Tartışma temelli yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri ile drama, proje çalışması, uygulamalı aktiviteler, işbirlikli öğrenme, grup çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar ve konu günleri (Halstead, 1996: 11) olarak sıralayabiliriz.

Dilmaç'a (2002: 6) göre ise; Grupla yapılan etkinlikler sayesinde tüm insanî değerler geliştirilebilir. Örneğin, oyunların, piyeslerin, sanatın, zanaatın, tartışmaların bilmecelerin ve diğer birçok etkinliğin kullanımı bunu sağlayabilir. Çocukların yetenek ve ilgi alanları, yelpazesi sınırlı olmadığından, belirli bir mesaj aktarmak için yüzlerce durum yaratabilir. Grup çalışması, aynı zamanda normalde sessiz, suskun olan çocuğun da bir katkıda bulunmasını sağlar. Çocukların amacı olan etkinlik çerçeve-

sinde bir arada olduklarının ve birlikte öğrendiklerinin farkına vardıklarında, “bütünlük” duygusu üretilmiş olacaktır.

Değerler Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar

Çocuklar, içinde buldukları grupta hangi davranışın iyi ve doğru ya da kötü ve yanlış olarak algılandığını ve insanın bunları gerçek hayatta nasıl yaşadığını öğrenmek ve yaşamak zorundadır (Beill, 2003: 17). Bu zorunluluk değerler eğitiminde etkili yaklaşımlara duyulan ihtiyacı artırmış ve yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Değerler eğitiminde en çok kullanılan dört temel yaklaşım vardır. Bunlar:

1. Telkin Yoluyla Değerler Öğretimi:

Değerlerin öğretimini ve arzu edilen davranışlar için tutarlı desteklerin sağlanmasını içerir (Suh & Traiger, 1999:2). Bu yaklaşımın temel çıkış noktası, devamlı ve kalıcı değerlerin öğrencilere telkin edilmesi bir başka ifade ile aşılmasıdır.

Bu yaklaşım ile öğrenciler toplum tarafından seçilen belirli değerleri almaktadırlar (Leming, 1999: 21). Telkin yoluyla değerler eğitimi yaklaşımı ile öğrencilerin beyinlerinde değer durumları ve önceden belirlenmiş değerlerin, belirli bir grubunun oluşması amaçlanır (Naylor ve Diem, 1987:352).

Öğrencilere; pekiştirme verme, buldurma, canlandırma ve modeller aracılığıyla arzu edilen değerlerin telkin edilerek kazandırılmasına çalışılır (Fernandes, 1999:4).

Telkin yoluyla değer öğretimi yaklaşımının, yapılan araştırmalarda okullarda başarısız olduğu gözlenmiştir. Çünkü öğretmenler, öğrencilerle kısıtlı sürede beraber olmakta ve zaman yetersizliği değerlerin davranışa dönüşmesine engel olmaktadır. Bu sorun da, öğretmenlerin öğrencilere yaşamları ile ilgili hikâyeler anlattırması ve bunlardan ders çıkarılması ile çözülebilir (Akbaş, 2004: 72).

2. Değerlerin Açıklanması:

Raths (1966) tarafından ileri sürülen bu yaklaşım, öğrencilere rasyonel düşünme ve sahip oldukları duyguları gözden geçirmeleri ile kendi değerlerinin farkında olmalarını sağlamada yardımcı olur ve böylece öğrencilerin kendi değerlerini karar verme yoluyla içselleştirmeleri sağlanır (Fernandes,1999:4).

Bu yaklaşım kişisel değerleri açıklama ve belirlemede öğrencilere yardım etmeyi, öğrencilerin inançlarını, tutumlarını, değerlerini incelemeyi ve öğrencilerin değerler hakkında düşünmelerini sağlamayı amaçlar (Naylor ve Diem,1987: 352 ; Suh & Traiger, 1999:2).

Raths, Hormin ve Simon tarafından bu yöntemde yedi aşamalı değer belirleme süreci tespit edilmiş ve değerlere, öğrencilerin, öğretmenin etkisi altında kalmadan ulaşması hedeflenmiştir.

Değer Kazandırma Süreci:

1. Özgürce seçme- bağımsız tercihler yapmak,
2. Mevcut bir dizi seçimleri değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçim yapmak,
3. Her bir alternatifin muhtemel sonuçlarını beyin süzgecinden geçirdikten sonra seçmek,
4. En önemli ve en değerli olduğu tespit edilen değerlerin ödüllendirilmesi ,
5. Seçilen değerlerin açıklanması,
6. Seçilen değerlerle uyumlu bir davranış ortaya koymak,
7. Davranışın tekrar edilmesi (Naylor ve Diem,1987:356; Leming, 1999:4-5; Citation, 2004:6; Akbaş, 2004: 74).

Naylor ve Diem'e (1987: 363-364) göre bu yaklaşım; aşağıda verilen olumsuz özellikleri de bünyesinde barındırmaktadır.

1. Ahlâkî ve ahlâkî olmayan değer konuları arasındaki farkları açıklamada başarısızdır.
2. Ahlâkî göreceliği ilerletme eğilimindedir.
3. Değer açıklama yaklaşımı aile ve öğrenci mahremiyetini ortadan kaldırır.
4. Değer açıklama yaklaşımında öğretmen bir terapist rolü üstlenir.

3. Değerler Analizi:

Bu yaklaşım, değer konuları ile ilgili bilimsel araştırma sürecinde ve mantıksal düşünmede öğrencilere yardım etmeyi (Citation, 2004: 4), de-

ğer konularında karşılaşılan sorunları rasyonel/mantıksal ve bilimsel düşünce ile çözmeyi içerir (Fernandes, 1999:4).

Empoze edilen değerlere karşı olarak ya da sadece onları açıklayarak, değerler konularını analiz etmeyi ve değerler kriterleri ile uygun biçimde hüküm vermeyi sağlar (Naylor ve Diem, 1987: 352).

Değer analizi yaklaşımı, ahlâkî gelişme yaklaşımında mevcut olan kişisel ahlâkî ikilemlerden ziyade öncelikle sosyal değerlerle ilgilenir (Citation, 2004: 4).

Jerrold Coombs ve Milton Meux tarafından bu yaklaşım için üç temel amaç belirtilmiştir:

1. İncelenmekte olan değer konuları hakkında en rasyonel kararları almalarında öğrencilere yardım etmek.

2. Gerçekçi değer kararlarını vermeleri için gerekli olan yetenekleri geliştirmede öğrencilere yardım etmek.

3. Bir grubun diğer üyeleri ve kendileri arasındaki değer ihtilaflarının nasıl çözüleceği hakkında öğrencilere yardım etmek (Akt: Naylor ve Diem,1991:363).

Ryan'a göre bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlâkî düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler (Akbaş, 2004: 77-78).

4. Ahlâkî Muhakeme:

Ahlâkî Muhakeme yaklaşımı Piaget ve Kohlberg'in bilişsel muhakeme, bilişsel düşünme, değer ikilemleri ve karar verme süreçleri ile ilgili çalışmalarına dayanır (Fernandes, 1999:4).

Ahlâkî Muhakeme yaklaşımda öğretmenin rolü ahlâkî ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Öğretmen bunu yaparken her öğrenciyi ahlâkî ikilemle karşılaştırır ve diğer öğrencilerin verilen örnek olayla ilgili söylediklerini duyma imkânı yaratır. Bu yaklaşımda istenilen amaç, öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değil (Leming, 1999:7), yaptıkları hareketlere rehberlik etmek için ahlâkî prensiplerini geliştirmede yardımcı olmaktır (Suh & Traiger, 1999:2).

Kohlberg ahlâkî gelişmeyi; “Geleneksel Öncesi” , “Geleneksel” ve “Geleneksel Ötesi” olarak üç düzeyde incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Her bir düzey, iki dönemi içerir (Naylor ve Diem,1987:370; Michaelis,1988:379).

Geleneksel Öncesi Düzey (4 -10 yaş): Otoritenin gücü göz önüne alınarak oluşmuş değerlere ya da hareketlerin sonuçlarına (ödül, ceza, karşılıklı çıkarlar) dayalı ahlâkî yargıları içerir.

Dönem 1- Cezadan kaçınmak için soru sormaksızın otoriteye itaat etme veya ödül kazanma ön plandadır.

Dönem 2- Kişisel ihtiyaçları tatmin etmek için çaba sarf etme ve çakara dayalı alışveriş söz konusudur.

Geleneksel Düzey (10 -18 yaş) : Bu düzeyde ahlâkî yargılar diğerlerine sadakat düşüncesi göz önüne alınarak temellendirilir.

Dönem 3- Başkalarına yardım etme ya da memnun etme çabaları alınan kararların oluşmasında önemlidir. Birey gösterilen uygun davranışlar için onay alma çabasındadır.

Dönem 4- Var olan sosyal düzen otorite ve kuralların devamı için çaba sarf eder. Aileye, ülkeye sadakat ve otoriteye saygı gözlemlenir.

Geleneksel Ötesi Düzey (18 ve sonrası yaşlar): Ahlâkî yargılara temel olan prensipler grupların otoritelerinin ötesine geçer. Evrensel değerlerle uyumlu değer yargıları benimsenir.

Dönem 5- Kararlarının temelinde yasal bakış açısını yansıtmak için çaba sarf etmek bulunur. Toplum tarafından benimsenmiş sorumluluklara ve haklara bağlı kalarak doğru davranışları sergiler.

Dönem 6- Eşitlik, adalet gibi ahlâkî prensiplere bağlı kalarak karar vermeye çaba gösterir. Evrensel ahlâkî ilkeler, davranışlara yön verir. Fakat çok az insan bu dönemin özelliklerini yaşar.

Ahlâkî yargı yeteneği gelişmiş kişiler aynı zamanda eleştirel-rasyonel müzakere yeteneğine sahiptirler; kendi fikirlerine uymayan fikirleri hiç düşünmeden hemen karşı çıkıp reddetmek yerine onları dinleyebilir, eleştirerek değerlendirebilir ve gerektiğinde kendi ön düşüncelerini ertelebilir, yenileyebilir ve değiştirebilirler (Çiftçi, 2003: 44).

Yukarıda bazıları verilen bu yaklaşımlar, öğrencilerin içlerinde ortaya çıkan bazı kaygılar, sınıf uygulama işlemleri ve amaçlarının belirlen-

mesi gibi konular yüzünden sürekli artarak çeşitlilik göstermektedir (Naylor ve Diem, 1987:352).

Howard Kirschenbaum 1994 yılında müfredat geliştirme ve denetleme derneğinde yaptığı konuşmada değerler eğitimi ile ilgili stratejiler geliştirileceği zaman; sadece eğitimcilere değil, ailelere ve daha geniş toplumsal birlikteliklere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Onun gözlemlerine göre:

Değerlerin eğitiminin başarıya ulaşılmasında kullanılan yaklaşımların önemi olduğu kadar;

1. Öğretmenlerin iyi değerleri gösterebilmesinin,
2. Ahlâkî ve etik hareketler için öğretim becerilerine sahip olunmasının,
3. Değerlerin içselleştirilmesi için gençlerin cesaretlendirmesinin,
4. Öğrencilerin kendi kararlarını uygulamaya geçirebilmelerinin teşvik edilmesinin de etkisi bulunmaktadır (Akt; Titus: 1994: 11).

Sonuçlar ve Öneriler

Ülkemizde değerler eğitimi değişik evrelerden geçmiştir. Değerler eğitimi kimi zaman ayrı bir ders olarak karşımıza çıkmış, kimi zamanda diğer derslerin içerisinde öğrencilere verilmeye çalışılmıştır.

Değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak verildiği dönemde, musahibat-ı ahlâkîye adı altında bir ders okutulmuştur. Dersin içeriği şöyledir:

Bu derste pek çeşitli ahlâk sorunları ele alınır, bu sorunlara dair gerçek hayattan alınmış fıkra ve hikâyeler anlatılır, birçok değerlere dair eğitsel, aynı zamanda ilginç düşünceler ortaya atılır. Şüphesiz, bunlar öğrencilerin dimağında yer eder, alışkanlık doğururdu (Özgür,1973: 37).

Günümüzde ise değerler eğitimi, diğer derslerin konuları içerisinde verilmeye çalışılmaktadır. Bu durum etkili bir değerler eğitimi verilebilmesi için her şeyden önce tesadüfi olmayan, planlı bir eğitim anlayışına duyulan ihtiyacı ortaya çıkartmaktadır.

Üniversitelerin, eğitim fakültelerinin, öğretmen yetiştiren bölümlerinde, değerler eğitimi ile ilgili bir ders yer almamaktadır. Bu durum ileriki

yaşamlarında geleceğin öğretmenleri olacak öğrencilerin, değer yargıları ve değerler eğitimi konularında yeterince eğitimsel bilgiye sahip olmamaları sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Geleceğin yetişkinleri olacak öğrencilere kazandırılmak istenilen değerlerin ve bu eğitimle verilmek istenilen amaçların, sadece öğretmenlerin, okul idarecilerinin insiyatiflerine bırakılması, derslerde, değerler eğitiminden beklenen faydaların etkisini azaltacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1995 yılında "Yaşayan Değerler Eğitimi Programı" (Living Values Educational Program) adı ile gittikçe azalmakta olan kişisel ve toplumsal değerlerin tekrar ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi amacıyla bir değer eğitimi programı yürürlüğe konmuştur. Program, 3 ana bölümde, 12 değer temel alınarak uygulamalı aktiviteler yapmayı ön görmüştür. Bu değerler İşbirliği, Özgürlük, Mutluluk, Dürüstlük, Alçakgönüllülük, Sevgi, Barış, Saygı, Sorumluluk, Basitlik, Hoşgörü ve Birlik-Bütünlük' tür (Tillman, 2000:IX). **Ekte** verilen "Yaşayan Değerler Eğitimi Programı"nın amaçları (Tillman, 2000: 1-27) ülkemizde de ilköğretim aşamasında değerler eğitiminin amaçları kapsamında göz önünde tutulabilecek niteliktedir.

Programın amaçları incelendiği zaman; öğrencilerin sadece kendilerini veya içinde yaşadıkları toplumun temel taşlarını oluşturan değerleri anlamaları değil, aynı zamanda gittikçe küreselleşmekte olan dünyamızdaki diğer toplumlarda var olan değerleri de anlamaları hedeflenmektedir.

Değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlardan biriside öğrencilerde mevcut olan veya kazandırılan değerlerin ölçülmesidir.

Sanchez (1998:1), değerlerin daima etkili bir şekilde tanımlanmış olamayacağını, ölçülemeyeceğini hatta gözlenemeyeceğini; ama buna karşın analiz edilebileceklerini, incelenebileceklerini ve onlar üzerinde düşünülebileceğini ifade etmiştir.

Kağıtçıbaşı ve Kuşdil'e göre (2000: 60), değerlerin ölçülmesinde kullanılan araçların bazı önemli eksikliklerinin bulunduğu ve bundan dolayı bu kavramdan beklenen yararın önemli ölçüde azalmaktadır. Eksiklikler şu başlıklar altında özetlenebilir:

1. Değerlerin anlamlarının farklı kültürlerdeki kavranışı konusunun kapsamlı çalışmalarla ele alınmamış olması,
2. Kullanılan değer listelerinin değişik kültürlerden değerleri kapsamaması (kültürel yanlılık),

3. Ölçüm araçlarının değerler arasında var olduğu kestirilen bazı temel (ve evrensel olduğu

düşünülebilecek) örgütleyici boyutlara ilişkin kuramsal bilgi üretecek biçimde tasarlanmış olmamalarıdır.

Ülkemizde değerler eğitiminin etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için;

1. Okullarımızda hangi değerlerin verileceği konusunda geniş toplumsal ittifakın oluşması gerekir.

2. Değerler eğitiminin, ailede başlayan ve bireyin yaşamının sonuna kadar devam eden bir süreç olmasından dolayı; hangi eğitim kademesinde, hangi sınıfta ve ne boyutta verileceğinin belirlenmesi gerekir.

3. Basın yayın organlarının temsilcileri ile işbirliği yapılarak, çocuğun okulda öğrendiği değerler ile medyada karşılaştığı değerlerin çatışmaması sağlanmalıdır.

4. Değer eğitimi sadece okullarda verilir ise öğrenciler evde ve okulda karşılaştıkları değerler arasında seçim yapmak zorunda kalacaklardır. Bu tür bir sorunla karşılaşmamak için, okul aile birliklerine büyük görev düşmektedir. Amaçları sadece okulun maddi ihtiyaçlarını gidermek olarak düşünülen ya da uygulamaları itibarıyla öyle görünen okul-aile birliklerinde, okullarda öğrencilere kazandırılmak istenilen değerler velilere anlatılmalıdır. Hatta değer eğitimi sürecine seminerler, konferanslar gibi eğitsel faaliyetlerle ailelerin de katılmaları sağlanmalıdır.

5. Üniversitelerin, eğitim fakültelerinde, değerler eğitimi ile ilgili dersler verilmelidir.

6. Ülkemizin mevcut durumu göz önüne alınarak, değerler eğitimiyle uyumlu öğretim programları hazırlanmalıdır.

7. Değerler eğitimi için uygun yaklaşımlar tespit edilmeli ve uygulanmalıdır.

8. Mevcut öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili bilgilerinin geliştirilmesi için hizmet içi eğitim faaliyetlerine önem verilmelidir.

9. Değerlerin ölçülmesinde kullanılan ölçüm araçları gözden geçirilmeli ve eksiklikleri giderilmelidir.

KAYNAKLAR

- AKBAŞ, Oktay (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- BEILL, Brigitte (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk “Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?”* (Çev. Cuma Yorulmaz). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- BİSHOP, C.Diane (Edit). (1993). Report of the Task Force on Values in Education for the State of Arizona, Arizona Department of Education. www.eric.ed.gov, ERİC Document: ED 386 270.
- CITATION, W. Huitt (2004). Values. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. 02.03.2005 tarihinde internette elde edilmiştir:
<http://chiron.valdosta.edu/whuitt/COL/affsys/values.html>
- ÇELİKKAYA, Hasan (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- ÇETİN, Şaban (2004). Değişen Değerler ve Eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı:161.
- ÇİFTÇİ, Nermin (2003). Kohlberg’in Bilişsel Ahlâk Gelişimi Teorisi: Ahlâk ve Demokrasi Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt I, Sayı 1.(43–47).
- DİLMAÇ, Bülent (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- EKŞİ, Halil (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazanılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt I, Sayı 1.(79–96).
- FERNANDES, Lydia (1999). *Value Personalisation: A Base for Value Education*. www.eric.ed.gov, ERİC Document: ED 434 880.
- GÜVEN, Sami (1999). *Toplum Bilim*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- HALSTEAD, J. Mark & Taylor, J. Monica (2000). Learning and Teaching about Values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, Vol. 30, No.2. (169-202).

HALSTEAD, Mark (1996). Values in Education and Education in Values. *Values and Values Education in Schools*. London: The Falmer Press.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem ve KUŞDİL, M. Ersin (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45). (59–76).

LEMING, James (1999). Teaching Values in Social Studies Education, Past Practices and Current Trends. 02. .03. 2003 tarihinde internetten elde edilmiştir.
http://www.usoe.k12.ut.us/curr/char_ed/fedproj/hist/teaching.htm

MICHAELIS, U. John (1988). Social Studies for Children (A Guide to Basic Instruction) (Ninth Edition) New Jersey: Prentice Hall Inc.

NAYLOR, David T. and DIEM, Richard (1987). Elementary and Middle School Social Studies. New York: Random House

ÖZGÜR, İbrahim N. (1973). Çocuklarımıza Ne Gibi Değerler Öğretebiliriz? *Pedagoji (Çocuk ve Gencin Eğitim Dergisi)*. İstanbul: Özyürek Basımevi. Cilt: I, Sayı: 5. (36–39).

REBOUL, Oliver (1995). Değerlerimiz evrensel midir? (Çev. Hüseyin IZGAR) *Eğitim Yönetimi*. Yıl: 1, Güz. Sayı: 3 (363–374).

SANCHEZ, Tony R. (1998). *Heroes, Values, and Transcending Time: Using Trade Books to Teach Values*. www.eric.ed.gov , ERİC Document No: ED 426 923.

SUH, Bernadyn Kim & TRAIGER, Jerome (1999). Teaching Values Through Elementary Social Studies And Literature Curricula. *Education*. Summer. Vol. 119 Issue 4. (723–727).

TEZCAN, Mahmut (1974). Türklerle ilgili stereotipler (kalıp yargılar) ve Türk değerleri üzerine bir deneme. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

TILLMAN, Diane (2000). Living Values Activities for Young Adults. Deerfield Beach-Florida: Health Communications Inc.

TITUS, N. Dale (1994). *Values Education in American Secondary Schools*. www.eric.ed.gov, ERİC Document No: ED 381 423.

EK:

YAŞAYAN DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMI'NIN AMAÇLARI

Değerler ve Kendimiz

(Kişisel, sosyal ve duygusal becerileri geliştirmek)

Amaç- 1- Gençlerin değer aktiviteleri içerisinde yer almalarını sağlamak; değerlerin keşfi hakkında ilgi hissinin uyandırmak ve içsel bir ilgi yaratmak.

Amaç- 2- Kendi fikirleri ve yaratıcılıkları vasıtasıyla evrensel değerleri tanımlamak.

Amaç- 3- Değerlerin her birinin anlamını yansıtmak ve bu değerler hakkında düşünmek.

Amaç- 4- Hoşlanılan bir değerın uygulanması ve bu değerın geliştirilmesi için baskısız yöntemlerle kendi kendilerine değerlerin geliştirmelerini sağlamak.

Amaç- 5- Hoşlandıkları ve ilgili oldukları değerlerin farkında olma seviyelerini arttırmak.

Amaç- 6- Değer temelli hareketlerin teşhis edilmesi ve uygulanması vasıtasıyla barışçıl, sevgi dolu, onurlu ve işbirliğine dayalı davranışların artırılmasını sağlamak.

Amaç- 7- Farklı bir şey yapabilirim inancını ve bireyin kendi kendisine duyduğu saygıyı arttırmak.

Amaç- 8- Faal duyguların anlaşılması ve olumsuz davranışların ayrılması vasıtasıyla olumlu seçimler yapılmasını arttırmak.

Amaç- 9- Sahip oldukları düşünce, onur kavramı ve kişisel doğruları sebebiyle diğerleri tarafından kendisine uygulanabilecek yersiz baskı sonucunda oluşabilecek kırılabilirliği azaltmak.

Amaç-10- Sorumlulukları ve davranışları oluşturan amaçları olumlu yönde ifade edebilme yeteneğini arttırmak.

Amaç- 11- Sanatsal ifadeler vasıtasıyla değerler hakkındaki düşüncelerin ve duyguların güçlenmesini sağlamak ve bu duygu ve düşünceleri yaratıcı bir şekilde ifade etmek.

Değerler ve Diğerleri

(Kişiler Arası İletişim Becerilerini Geliştirmek)

Amaç- 12- Alternatif olumlu davranışları inşa etmek ve olumsuz sosyal davranışların etkisinin azaltılması için duyarlılığı ve farkındalığı artırmak.

Amaç- 13- İletişim becerilerinin öğrenilmesi ve değerlerin uygulanmasının önemini anlaşılması vasıtasıyla kişiler arası olumlu sosyal becerileri geliştirmek.

Amaç- 14- İhtilafli konularda barış dolu ve olumlu metotları inşa etmek.

Amaç- 15- Diğer kültürlerin anlaşılmasını sağlamak ve hoşgörüyü artırmak.

Değerler, Toplum ve Dünya

(Saygı, Güven ve Ortak Amaçlar Esasına Dayalı Daha Büyük Bir Toplum Olunmasına Katkıda Bulunmak)

Amaç- 16- Değerlerin toplum ve dünya ile ilgili pratik uygulamaları hakkında düşünmek.

Amaç- 17- Hoşgörüsüzlüğü artıran sebeplerin ve metotların ortaya çıkmamasını sağlamak.

Amaç- 18- Toplumda ortaya çıkan yozlaşmanın sebeplerinin neler olduğunun farkında olmak, sosyal sorumluluk ve sosyal adalet duygusunun bilişsel farkındalığının artırılmasını sağlamak.

Amaç- 19- Ekolojik sorumluluğun ve çevresel farkındalığın artırılmasını sağlamak.

Amaç- 20- Dünyada ve büyük toplum kuruluşlarının ilişkilerinde mevcut olan değerleri öğrenmek.

Summary

GENERAL VIEW TO THE VALUES EDUCATION

Kubilay YAZICI*

In our county there is so many incidents that gradually increases and unsettles the social peace and it is understood that the people who execute these incidents are not adequately educated about the values.

Values are the standarts that provide us to understand objects, people, thoughts, situations and are the principles that direct our movements. Possessed values are effective in the determination of a person's position in society. By the help of these values, an individual can have an effective communication with other people and can prepare the way for an appropriate background for the determination of his social status.

Course books are the main sources in which the designated goals are transformed in an appropriate way and which is applied by all of the students and teachers. Generally in course books, individual and cultural reflections' point of view, the entire properties of heros/heroines are scarcely told and the accusation of the required values and properties of course books are provided with difficulty. This problem can be solved by the use of stories that are taken from real-life in an effective way in course books. The narration of the periods in which the heros / heroines have lived by their properties leads to easy comprehension of the values of heros / heroines and/or the current properties of that period's people's values by students.

Students should not only comprehend himself / herself or the meanings of values of the foundation stone of the society in which they live but also comprehend the values of other societies in the gradually globalized world.

In order for values to be given to students in an effective way in courses, programmes, the methods used during the education activities, course books and other materials that are used should be organized by taking values education criterions into consideration.

In order for an effective values education to be given in courses:

1. A wide social agreement on which values will be given in our schools should be made.
2. As values education is a period that begins in the family and continues to the end of his/her life, in which education step, in which grade and in what extend it will be given should be determined.
3. A corporation with the press agent should be collaborated and a confliction of the values that are received at school and that he/she came across in press should be avoided.

4. If values education is only given at schools, students will have to make a choice between the ones that he/she came across at home and school. In order not to encounter such a problem, in school-family associations whose aims are seen only as to dissolve the school's material needs away or which is seen like that because of its executions, the values that are planned to be received by students should be expressed to the guardians. Moreover, the participation of families to the values education period by the help of seminars, conferences etc. should be supplied.

5. Also in teacher-training sections of education faculties of universities, courses about values education should be given.

6. By taking our country's current situation into consideration, course programmes that are compatible with values education should be prepared.

7. In courses for values education, appropriate approaches should be fixed and applied.

8. For the sake of the development of current teacher's knowledge about values information, additional education activities should be given importance.

9. The equipments used in the measurement of values should be looked through and it's deficiencies should be complemented.